

Активізація пізнавальної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти на уроках технологій

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках технологій. Проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на активізацію пізнавальної діяльності учнів; виділено методичний підхід та визначено умови для стимулювання пізнавальної діяльності та пізнавального інтересу школярів.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, пізнавальний інтерес, методи та прийоми навчання, уроки технологій.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of activating students' cognitive activity in technology lessons. The article analyses external and internal factors that influence the activation of students' cognitive activity; it highlights the methodological approach and defines conditions for stimulating cognitive activity and cognitive interest of schoolchildren.

Keywords: cognitive activity, cognitive interest, teaching methods and techniques, technology lessons.

Виклики, що стоять перед сучасною освітою, потребують пошуку нових підходів до організації освітнього процесу, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів. Це особливо актуально для уроків технологій, де важливо не лише дати учням знання та вміння, але й сформувати у них стійкий інтерес до предмету, розвинути їх творчі здібності та креативність.

У концепції освіти особливо наголошується на проблемі активізації пізнавальної діяльності школярів в освітньому процесі. Про активність як один з основних принципів процесу пізнання та необхідність розвитку пізнавального інтересу педагогічна наука говорить вже давно: праці А. Алексюка, Ю. Бабанського, І. Беха, В. Сухомлинського, А. Ковальова, Т. Шамова, Г. Щукіної та ін., які розглядали пізнавальний інтерес, як вибіркочу спрямованість учня на процес пізнання, його предметний зміст та оволодіння знаннями. Значним внеском у педагогічну науку є дослідження Л. Божович, Н. Гавриш, В. Гнеденко, М. Данилова, Т. Крилова, котрі спрямували свої дослідження на проблеми формування пізнавальної активності у різних видах освітньої діяльності.

Дидакти і методисти однастайні в тому, що пізнавальний інтерес формується в організованій навчальній діяльності, спрямованій на оволодіння знаннями й практичними навичками. Значення пізнавального інтересу для ефективності навчального процесу полягає в тому, що він являє єдність об'єктивного і суб'єктивного в пізнавальній діяльності; відбиває закономірності переходу зовнішнього у внутрішнє, що становить суть розвивального навчання; активізує мислення, емоції, волю, що впливає на ефективність освітнього процесу, всю пізнавальну діяльність загалом і психічні процеси, які лежать в основі творчої, пошукової, дослідницької діяльності (сприймання, увага, уява, пам'ять, емоції) [1]. Не випадково, інтерес образно порівнюють з каталізатором, який полегшує і прискорює розумові реакції, з ферментом, що дає змогу учням асимілювати основами наук [3]. Також інтерес до навчання знімає перевантаження та втому школярів, створює ефект особистісної причетності до освітнього процесу, виступає джерелом творчості учнів, основою їх відповідального та діяльнісного відношення до навчання, тобто може виступати як якісний показник ефективності освітнього процесу в школі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та досвід роботи вчителів-предметників засвідчує негативну тенденцію зменшення з п'ятого по дев'ятий класи пізнавальної активності та пізнавального інтересу учнів до уроків технологій.

На зниження інтересу учнів до технологій як навчального предмета впливає багато об'єктивних та суб'єктивних факторів: застарілість та зношеність обладнання в навчальних майстернях; низький рівень культури праці; зменшення часу на викладання технологій; відсутність сучасних технічних засобів навчання тощо.

Великий вплив на ефективність навчального процесу, зокрема трудового навчання, здійснює характер, технологія навчання, організація навчально-пізнавальної діяльності учнів, методичне забезпечення навчального процесу. Але ефективність навчання залежить не тільки від зовнішніх умов і причин, а й від внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належать:

- Методи та прийоми навчання: використання інтерактивних методів, проблемно-пошукового навчання, проєктної діяльності, ігрових методів тощо.

- Матеріально-технічне забезпечення навчального процесу: наявність сучасного обладнання, інструментів, матеріалів, дидактичних засобів.

- Організація навчального середовища: створення атмосфери співпраці, взаємодопомоги, творчості.

До внутрішніх факторів належать:

- Мотивація учнів: наявність інтересу до предмету, усвідомлення мети та значущості навчання.

- Пізнавальні можливості учнів: рівень їх розвитку, сформованість умінь та навичок самостійної роботи.

- Емоційний стан учнів: їх настрої, зацікавленість у навчанні [1].

Пізнавальна активність учня може бути викликана цікавістю, допитливістю або епізодичністю, усвідомленим прагненням пізнати нове або бажанням розширити й поглибити знання чи навички систематичної розумової діяльності. Активізація пізнавальної діяльності учня – це шлях формування позитивних мотивів у навчанні. Тому, пізнавальний інтерес школярів до уроків технологій збільшується, якщо мотиви стають більш діяльними, особистісно значимим та усвідомленими, а також якщо посилюється роль емоцій, та виникають уміння школярів ставити самостійні та перспективні цілі. Інтерес до трудового навчання може бути змінено вчителем, за рахунок відбору змісту, що формує різні види діяльності та активності самих школярів, що застосовують різні типи співпраці із учнями.

Психологічні дослідження показують, що між інтересом учнів до трудового навчання та рівнем їх успішності існує пряма залежність: чим менший інтерес, тим нижча успішність учнів з даного навчального предмета [2]. Отже, підвищуючи інтерес учнів до уроків технологій, ми автоматично підвищуємо і успішність учнів.

Нами виділено певний методичний підхід для стимулювання пізнавальної діяльності учнів та пізнавального інтересу, що передбачає комплекс методів, яких має дотримуватись учитель технологій [2]:

- 1) традиційні методи навчання: словесні методи (евристична бесіда, дискусія), практичні методи, спостереження, метод інформаційної недостатності, самостійна робота учнів з підручником та довідковою літературою, історичний метод;

- 2) методи проєктування, які вже закладені у програму при вивченні розділу «Проєктування виробів», а також: дизайн – аналіз, метод морфологічного аналізу, метод Дельфі, функціонально-вартісний аналіз, метод «чорного ящика», метод часових обмежень, та конкурси творчих проєктів.

- 3) нетрадиційні (активні та інтерактивні) методи навчання: активні методи: рольові ігри («поле чудес», «аукціон - ярмарок», «дебати»), ігрові методи («хрестики - нулики», «знайди незвичне порівняння», «знайди спільне», «слідчий», «зроби

вибір», «встанови послідовність»); методи проблемного викладу (проблемні завдання, проблемні ситуації, метод контрольних запитань, проблемні задачі, проблемні практичні завдання, зміна формулювання завдання), інтерактивні методи («мозкового штурму», «зворотного мозкового штурму», «навчаючись - вчуся», «мікрофон», «дерево рішень», «пошук інформації», «акваріум», «карусель», «займи позицію», «зміни позицію», «дебати»); взаємоперевірку учнями виконання творчих виробів, та метод «стратегія формування успіху».

Така різноманітність навчальних методів, з одного боку, надає вчителю технологій простір для моделювання своєї діяльності на уроці, з іншого боку, вимагає підвищеної уваги і вибірковості, що передбачає знання індивідуальних і вікових особливостей учнів класу, оскільки багато методів мають вікові обмеження. Тому методи навчання мають відповідати науковим методам, логіці даної галузі знань і визначатися змістом навчального матеріалу, метою навчання, віковими особливостями учнів.

Аналіз методичної літератури [2] дає підстави зробити висновок, що активізація пізнавальної діяльності та пізнавального інтересу на уроках трудового навчання буде більш результативною за таких умов:

- розвитку пізнавального інтересу учнів завдяки змісту навчального матеріалу, цікавого викладу матеріалу, розкриття практичної значущості теоретичних знань та інтелектуальних умінь;

- опора на активну розумову діяльність учнів (застосовування проблемних методів навчання, методів творчих проєктів та інтерактивних методик);

- створення позитивної емоційної атмосфери навчально-трудової діяльності (за наявності постійно створюваної ситуації досягнення успіху);

- навчально-трудова діяльність на оптимальному рівні розумового розвитку учнів (повинна забезпечувати найкращі умови для індивідуалізації й диференціації навчання враховуючи вікові особливості школяра);

- учень повинен бути повністю позбавлений страху перед майбутньою роботою, оскільки об'єкт проєктування, що пропонується йому, повинен бути доступним, посилюючим, але одночасно суб'єктивно складним (аби учень міг розкривати та розвивати свої інтелектуальні уміння);

- врахування індивідуальних потреб та мотивів школярів (потреби у самовдосконаленні, самостійності і т.п.);

- акцентувати увагу на навчанні як підготовці до майбутньої трудової діяльності.

Створення таких умов на уроках технологій буде сприяти активізації пізнавальної діяльності й пізнавального інтересу учнів та формуванню позитивних емоцій школярів.

Отже, активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках технологій є важливою умовою для їх успішного навчання та розвитку. Використання різноманітних методів та прийомів, що відповідають віковим особливостям та інтересам учнів, сприяє підвищенню їх мотивації до навчання, розвитку творчих здібностей та формуванню стійкого пізнавального інтересу.

Список використаних джерел:

1. Борис Набока. Пізнавальна діяльність як основа розвитку особистості учня. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки.* 2018. Випуск 93. С. 111-115.

2. Інтелектуальний розвиток підлітків у процесі проєктно-технологічної діяльності : монографія / О. В. Нагайчук ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2021. 202 с.

3. Юріна О. А. Активізація пізнавальної діяльності шляхом впровадження інтерактивних технологій. <https://osvita.ua/school/method/technol/6618/>